

ТОЛЕРАНТНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Процеси інтеграції та глобалізації, які відбуваються в сучасному світі закономірно ведуть до зростання інтенсивності зіткнення різних держав і культур, а також супроводжуються зростанням міграційних процесів та поліетнізацією національних спільнот. Незважаючи на позитивні очікування розширення міжкультурної взаємодії часто призводить до загострення етнічних, релігійних, політичних та економічних проблем як на міжнародному так і на міжособистісному рівні. Тому, на даному етапі розвитку суспільства, затребуваними стають принципи і смисли, необхідні для спільного виживання і вільного розвитку. Серед них, особливої актуальності набуває феномен толерантності, який є основою для безконфліктного існування та конструктивної взаємодії людей в рамках єдиного соціокультурного простору. Зважаючи на загострення кризових явищ в Україні особливої потреби набуває *визначення нових стратегій цілеспрямованого розвитку толерантності, перспектив ненасильницької взаємодії індивідів і соціальних груп. В цьому вагомому ролі відіграє система освіти, що виступає в якості одного з головних соціальних інститутів держави, відповідального за організацію спільного духовного простору, підготовку особистості до життя в полікультурному соціумі і повноцінну самореалізацію кожного індивіда.*

В руслі гуманізації сучасної освіти толерантність постає важливим соціально-педагогічним принципом, який відображає спрямованість розвитку освіти на гуманні стосунки в суспільстві. Світоглядно-філософські основи *формування толерантно орієнтованої освіти знаходяться у суспільному прагненні подолати внутрішню роз'єднаність у політичній, соціальній, національній і релігійній сферах; визнанні прав людини на самобутність, неповторність її внутрішнього світу; усвідомленні відмінності*

іншого і намаганням зрозуміти його цінності та особливості світогляду. Дослідження філософського аспекту толерантності знайшло відображення в працях, Бахтина М. Бубера, О. Гусейнова, В. Лекторського, Л. Толстого, Л. Фейєрбаха К.Леві-Стросс та інших. Педагогічні аспекти цього явища досліджували Я. Коменський, К.Ушинський, В. Сухомлинський, Ш. Амонашвілі та інші.

Феномен толерантності посідає особливе місце в суспільному житті, в системі людських відносин. Крім того, він постає не просто як «абстрактний ідеал», а як універсальна загальнолюдська цінність, від реалізації якої значною мірою залежить як подальший розвиток особистості, так і розвиток держави в цілому.

Розгляд толерантності на теоретичному рівні виявляє складність, комплексність, багатоаспектність цієї проблеми. Безумовно, це поняття потребує насамперед філософського аналізу, тому що воно прямо пов'язане з існуванням соціуму, з розумінням людини, меж їх пізнання, торкається питань про істину, свободу й форми її знаходження.

У словниках термін толерантність найчастіше розглядається як синонім “терпимості” з посиланням на те, що поняття “толєрантність” похідне (від лат. *tolerantia* – означає терпимість, від фр. *tolerant* – терпимий). Цим терміном позначають доброзичливе, або принаймні стримане ставлення до індивідуальних і групових відмінностей (релігійних, етичних, культурних, цивілізаційних)» [5, с. 457].

Таке розуміння закріплене й у Декларації принципів толерантності, проголошеної й підписаної ЮНЕСКО 16 листопада 1995 р. Вона містить такі визначення цього поняття:

- повага, прийняття та правильне розуміння багатого різноманіття культур, форм самовираження та самовиявлення людської індивідуальності;
- політична й правова потреба;
- активна позиція, що формується на основі визнання універсальних прав та основних свобод людини[2, с. 9-10].

Це визначення допомагає розкрити сутність толерантності в соціальному аспекті, її онтологічний, гносеологічний і аксіологічний аспекти.

Важливо, що поняття «терпіння» і «толерантність» дещо схожі за значенням, але все ж таки є дуже різними за смисловим наповненням. Так, «терпимість» означає вміння та здатність терпіти, тобто «допускати, миритися з існуванням чогось або когось» [4], пасивно приймати реальність, погоджуватися з чужою точкою зору. Толерантність навпаки передбачає установку, активну життєву світоглядну позицію, яка виражається в психологічній готовності до терпимості в ім'я взаєморозуміння, позитивної взаємодії з людьми іншого культурного, національного, релігійного, соціального, світоглядного середовища, людьми інших поглядів і позицій; захист своїх та інших прав і свобод, мирне вирішення конфліктів. З позицій такого підходу толерантність співзвучна з поняттями діалог, співпраця, взаєморозуміння. Діалог є центральною категорією, яка не тільки пересікається з поняттям толерантності, але і є необхідною умовою для її зародження і розвитку. Між цими категоріями існує глибокий зв'язок і взаємодія. Діалог розглядається як природна форма міжособистісних відносин, невідемний фактор людського співжиття, що проявляється в дотриманні певних принципів. Мета діалогу – розуміння іншого і самого себе без упереджень. Розвиток здатності до діалогу – важливий крок на шляху формування толерантної свідомості у студентської молоді. В процесі навчально-виховної діяльності заснованої на «суб'єкт-суб'єктному» типі відносин між викладачем та студентами формування толерантності повинно відбуватися в руслі «поваги до чужої позиції в єдності із самозміною в результаті діалогу» [3, с. 46-54].

Дослідники толерантності в освіті виділяють декілька особливостей цього соціально-педагогічного феномену, передусім, це: зміст освіти (зміст різних культур і особливостей соціальних груп, історія культур, їх взаємовідносини); педагогіка співробітництва (організація діяльності на основі співробітництва, що допомагає розвивати терпиме ставлення до представників різних культур); подолання упереджень (робота зі

стереотипами та установками на негативне ставлення до представників інших культур; зміни комунікативних установок (формування позитивних взаємин); гармонізація впливу соціального середовища та освітньої установки (забезпечення можливості отримання рівного досвіду, рівного статусу всім, хто навчається, незалежно від національності, віросповідання, соціального статусу) [1, с.144].

На нашу думку, толерантність, що сформувалась у студентські роки, постає однією з важливих умов зниження напруженості в суспільстві. Здатність прийняти іншу точку зору стає одним із критеріїв людини, яка має соціальні та морально-етичні переконання.

Феномен толерантності, який є необхідним для гармонізації суспільних відносин, великого значення набуває в системі освіти, яка повинна сприяти вихованню чуйних і відповідальних громадян, відкритих до сприяння інших культур, світоглядних позицій, здатних цінувати свободу, поважати людську гідність та індивідуальність. Тому вдосконалення змісту толерантного виховання й пошук нових підходів до формування толерантної поведінки стає одним із найважливіших завдань освіти особистості в умовах сучасного глобалізованого полікультурного суспільства.

Список використаних джерел

1. Грива О.А. Соціально-педагогічні основи формування толерантності у дітей і молоді в умовах полікультурного середовища / О.А. Грива ; К., 2005. – 228 с.
2. Декларация принципів толерантності ЮНЕСКО. – Париж, 1995. – С. 9-10.
3. Лекторский В. А. О толерантности, плюрализме и критицизме / В. А. Лекторский // Вопросы философии. – 1997. – № 11. – С. 46-54.
4. Риэрдон, Бетти Э. Толерантность – дорога к миру / Бетти Э. Риэрдон. – М.: Бонфи, 1996. – 304 с.
5. Философский энциклопедический словарь. – ИНФРА-М, 1999. – 576 с.